

Володимир Діброва

НОВЕ, СИВЕ, РІЗНЕ

ВОЛОДИМИР ДІБРОВА

НОВЕ,
СИВЕ,
РІЗНЕ

Київ
«Смолоскип»
2018

УДК 821.161.2(73)'06-4

Д44

«Нове, сиве, різне» – уже дев'ята книжка Володимира Діброва, яка виходить в Україні з 1993-го року – відтоді, як автор переїхав за океан, у США. Однак досі здається, що письменник лише на хвилину вийшов, причинивши за собою двері й залишивши шпарину, аби мати змогу детальніше розгледіти поглядом ззовні українське, пострадянське, європейське, американське тощо життя.

Химерне переплетіння непоєднуваного – свого та чужого, рідного й далекого, сучасного та пережитків минулого, буденного й абсурдного – складається в багатоголосу мозаїку з поезій, прозових мініатюр, оповідань та есе, написаних у 1994–2017 рр. Читачу варто лише роззирнутися – і він відшукає у персонажах свого повсякдення прототипів притчевих нарисів, вміщених у цьому виданні, – і, можливо, засміється, а може, посмутніє. «Це якщо припустити, що існує якийсь курс», – як зауважив би автор.

ISBN 978-617-7173-87-7

© Володимир Діброва, текст, ілюстрації, 2018

© Христина Діброва, фото, 2018

© «Смолоскип», 2018

ЦЕМЕНТ «НІЖНІСТЬ»

У заголовок винесено фразу з цієї книжки. Так назвав один із персонажів новий виріб. PR і реклама творять дива. Поєднавши два непоєднані слова, герой Дібровиного оповідання добивається різкого зростання продажів продукту, випереджаючи за популярністю традиційні, добре відомі бренди.

Чи не нагадує це ситуацію в нашому літературному процесі? Юні автори з трансгендерними іменами й такими ж обдаруваннями заводять фанклуби, знімають, мов вершки, гранти й премії, легко продають невтомно продукувані тексти...

Водночас один із найкращих українських прозаїків, із найвибагливіших перекладачів, найвіртуозніших драматургів перебуває ніби поза подіями, поза українським красним словом. Бо він фізично неприсутній на теренах Вітчизни й не володіє належними коштами для розкрутки свого тяжко народжуваного вибагливого доробку на книжковому ринку. Тож читацькі смаки виявляються інтоксикованими зовсім

іншою продукцією. Схоже на зачакловане коло, воно ж – глухий кут. Цемент «Ніжність».

Володимир Діброва – пізня літературна дитина. Він увійшов в українську літературу в уже досить солідному віці – наприкінці вісімдесятих, маючи мало не сорок років. Але увійшов бурхливо, різко помітно. Чимало в нього було раніше написано такого, що до перебудови ніяк не могло бути надруковано. А тут раптом: добірка мініатюр у газеті «Молода гвардія», яку передавали з рук у руки, переклад роману Беккета «Уот»¹ (за який «молодий перекладач» отримав премію ім. Миколи Лукаша), дві збірочки оповідань у двох видавництвах, дві п'єси... Він став одним із тих, хто завдав потужного удару по соцреалістичному канону, по самій мові радянської літератури.

«Робітники ділянки Мандуй-Белемба заслужено відсвяткували день промисловості, де їх вітали народні артисти. <...>

Мандуй – день. Белемба – робітниками. Мандуй – артистів. Белемба – промисловості. Мандуй – їх. Белемба – де народні вітання ділянками святкувань. <...>

А-Х-У-Ж-П-Щ!

Р-Д-Ю-Б-І-ТЬ!»²

Пародіюючи мову радянської преси, Діброва переленовував її, переставляв місцями, робив присудок – додатком, одне слово, доводив цю мову до цілковитого абсурду, спростовуючи канон, позбавляючи ще недавно таку дієву (і єдино можливу) радянську літературу й пресу свого впливу на читача.

Прозові мініатюри виразно виділяли письменника серед колег по цеху. Заряджена соцреалізмом лірична розлогість і поетична в'язкість української прози тих часів здавалася

---

¹ «Всесвіт», 1990–1991, Аба-ба-га-ла-ма-га, Київ, 2015.

² «Вибгане», Критика, Київ, 2002.

непорушним монолітом, із якого жодному автору не вирватися. Тим більше – гонорар нараховували за обсяг. Наприкінці вісімдесятих Діброва про гонорарну практику видавництва нічого не знав: не мав такого досвіду. Він знав, що будь-який художній твір мусить бути якнайкоротшим. У його творах води не було: навіть більші за обсягом оповідання, повісті «Звіздонавти» і «Про Пельце»³ вражали стислістю й культурною нарацію.

Власне, і про романи Діброви можна сказати те саме: вони химерні, гротескні, подекуди навіть абсурдистські, але в усіх них безпомилково вгадується неповторна авторська інтонація й ощадливе ставлення до слова.

Наратор у Діброви (тобто оповідач) – це дуже часто той самий типаж, людина скромно освічена (вже одна ця характеристика безнадійно відрізняє наратора від автора), але дуже допитлива. Щодо моральних цінностей, то вони в оповідача не надто проявлені, що змушує читача давати свою оцінку прочитаному, відкривати в тексті те, чого наратор не повідомив, бо не вважає за щось важливе. Сам він шукає у своїх історіях пізнання, відкриття – чи то прибульців, чи то Бога, чи то носіїв «древніх знань», чи то псевдорелігійних практиків, чи навіть просто іноземця, американця, що володіє грішми, а отже – вищою правдою. Тобто оповідач прагне знайти й донести до читача певну моральну цінність, орієнтир, здатний показати шлях від зла до добра, бо саме це для нього, оповідача, є головним. Але він, як маріонетка, керований автором, тож мимохіть доносить до читача зовсім інше.

Ми його зустрічаємо й тут, у збірці «Нове, сиве, різне» – у книжці, яку сьогодні вітаємо. Книжка незвичайна. Я б навіть сказав, що вона унікальна в нинішній українській літературі. Тут поезія, прозові мініатюри, оповідання й есе. І все це – «не як у людей». Це не просто збірка творів останніх років, а

---

³ «Вибгане», Критика, Київ, 2002.

концептуальна й композиційна єдність: різножанрові твори об'єднані єдиною думкою, єдиним стилем і єдиним задумом.

Наявність тут віршів може збентежити багатьох знайомих із творчістю Володимира Діброва – його поетичний доробок практично невідомий читачам. Тим не менш, верлібри він писав ще в 70-ті роки й був досить успішний у цьому (не в плані видавничому, а з огляду на художню якість текстів). Діброва дружив з Олегом Лишегою, чия творчість не могла не вплинути. Діброва був добре обізнаний із сучасною йому англійською та американською поезією, де верлібр надзвичайно поширений, що також не могло не справити належної дії. Один видатний український поет, який тоді (ще молодий і невидатний) працював редактором у видавництві, ознайомившись із верлібрами молодого й нікому не відомого автора, дуже їх (і автора, і твори) хвалив. Однак щиро попередив, що нині в нас цього ніхто не надрукує.

Але й верлібри в нього не схожі на ті, яких сьогодні також чимало в нашому літературному процесі (і серед них є твори дуже високого мистецького рівня!). Особисто мене просто приголомшили своєю простотою та планетарним розпачем два з віршів – «Неможливо стояти на одній нозі, коли вітер трощить дерева» і «Материк на очах іде під воду». І те, як цей розпач сам себе спростовує, набуваючи життєствердження, – це справжнє поетичне диво.

Інтонація Дібровиних віршів – ніби діалог з оповідачем його ж прози, представленої в цьому ж томі. Різні літературні роди під однією обкладинкою грають між собою в складну й вибагливу гру. З чим її порівняти? З футболем? Шахами? Покером? Ніщо з названого не підходить. І залишається не так багато варіантів, щоб із них не можна було вибрати правильний – театр. Бо де ще так щільно й органічно переплітаються різні види мистецтва, як не в театрі, не в драмі. Де ще слово має такий багатозначний і залежний від голосу, інтонації, контексту характер?

Діброва справді найкращий український драматург серед прозаїків і водночас – найкращий прозаїк серед драматургів.

Спробуйте не просто прочитати цю книжку, а **зіграти** її. Або принаймні подумки **поставити**. Уявіть собі всі події – наочно – в барвах і русі. Прислухайтеся до голосу оповідача, його інтонацій, наважтеся довіритися його оцінкам. І коли наважтеся, побачите всю різницю між його розумінням і своїм, між його світобаченням і своїм, між його життям і своїм.

Найбільша пастка, яку наготував автор своєму читачеві, – це гранична простота оповіді – майже без художніх деталей, із непомітними натяками й моральними та психологічними підказками. Це досить дивно, адже історія світової літератури переконує нас, що саме художні деталі дозволяють зробити містким і багатозначним стислий і лаконічний твір. Згадаймо хоча б оповідання Х. Л. Борхеса, де весь зміст ретельно закодовано у виразних і несподіваних деталях, без аналізу яких годі сподіватися збагнути, про що ж, власне, твір.

Утім, і оповіданнями назвати ці Дібровині мініатюри досить безвідповідально. Знайти їм місце в жанровій палітрі – непроста річ. Але можлива. У цьому можуть допомогти самі назви творів: «Той, що зіскочив, і той, що лишився», «Коваль зі штату Юта», «Проповідник» та ін. – щось вони нагадують. Є в них мало не фольклорна епічність. Ці тексти – не казки, не билини, не байки... Вони – притчі. Хоча й (знову ж таки!) дуже вже нетипові. Типова притча – це жанр повчальний, це твір, який передбачає цілком певне, детерміноване прочитання. Хоч у притчі й немає «моралі», як у байках, однак ця «мораль» проситься на язик після прочитання чи прослуховування.

У прозових мініатюрах В. Діброви цієї однозначності немає. Точніше, вона є, і саме її намагається нам передати оповідач, але хто ж йому, такому, повірить!

От, наприклад, історія пастора Геккерта (оповідання «Проповідник»). Її розказано ніби відсторонено, беземоційно –

і ніяких висновків, ніякої моралі. Однак читач, зважаючи на постать оповідача, яка є тут не лише суб'єктом свідомості, тобто дуже наближеною до автора постаттю, водночас виступає і своєрідним героєм, якого читач піддає оцінюванню та якому має право не довіряти на всі 100. Тож перед читачем виникає безліч можливих інтерпретацій тексту: Геккерт – молодець, добре викрутився; Геккерт – негідник, прощення йому немає; американська Феміда – порожнє місце; американська Феміда – безстороння й справедлива, кожному дає шанс на захист і виправдання; які відморожені ці Штати; світ летить шкереберть і встояти на одній нозі неможливо, та й на двох – також...

Вибрати непросто, однак можливо. Відповідь треба шукати в інших текстах автора, у стилі викладу цієї мініатюри. І не бійтеся помилитися. Ви не помилитеся, бо скільки читачів, стільки й правильних відповідей. Аби лишень вона сама собі не суперечила й не суперечила цілому твору.

Тільки зважте на те, що найпростіші вирішення проблеми – це з інших книжок. Простота викладу в творах Володимира Діброви зовсім не означає простоти творів. За кожною нібито невибагливою історією в нього – глибокі, небуденні питання. Він пише про світ і людину в цьому світі та про ставлення людини до свого життя й світу. А головне, як на мене, – у них є вектор, тобто напрямок розвитку людського суспільства в сучасному світі.

Іншими словами, простота викладу й складність змісту творів Володимира Діброви – це як той самий цемент «Ніжність». Поєднання непоєднуваного. Це, мабуть, найвиразніша ознака нової книжки автора: поєднання простого й складного, гротескного й драматичного, високого й низького. Зрештою, чим іще повинен займатися письменник, як не такими зіставленнями. Адже кожен троп, кожна художня деталь – це також поєднання непоєднуваного.

ЦЕМЕНТ «НІЖНІСТЬ»

Утім, це заняття не для кожного. Просто поєднати прекрасне й потворне – не складно, але це ще не література. Треба зробити це так, щоб ваша деталь стала несподіваною для читача. Однак заразом щоб читач їй повірив і її зрозумів. А це вже завдання для більшості людей нерозв'язне. Бо письменник – це ще й художній смак, це бачення того, чого не помічають інші.

Прочитайте цю книжку! І Ви побачите, як він це робить. А може, й не побачите... Ну, та й це не біда. Ви все одно весело й корисно проведете час.

Сергій Іванюк